

Орест Гірний

*PhD, викладач кафедри архітектурного проектування
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури
orest.hirnyi@naoma.edu.ua*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ХУДОЖНІХ МУЗЕЇВ: МІЖ ЗБЕРЕЖЕННЯМ СПАДЩИНИ ТА ПРОСТОРОВИМ ДІАЛОГОМ

Анотація. Мета дослідження. У статті досліджено архітектурно-образну виразність сучасних художніх музеїв як провідну ідею їхньої трансформації у відповідь на соціокультурні зміни. Особливу увагу зосереджено на взаємозв'язку об'ємно-просторової структури з функціональним призначенням, комунікативною роллю архітектури, емоційним сприйняттям музейного простору та на нових тенденціях модернізації й розширення. Використано **методи дослідження**: комплексний і системний підходи із залученням методів аналізу, синтезу, порівняльно-історичного та описового. **Результати** дослідження свідчать, що архітектурно-образна виразність художніх музеїв дедалі частіше виконує дві взаємодоповнювальні функції: з одного боку, будівля стає самостійним експонатом, з іншого – делікатно інтегрується в історичну забудову міста, не порушуючи гармонії його силуету. Художні музеї у великих містах України постають важливими інституціями культурної інновації. Проблема трансформації музеїв – і як сховищ мистецьких скарбів, і як сучасних культурних центрів – є гостро актуальною й потребує ґрунтовного теоретичного обґрунтування. **Висновки.** Художні музеї намагаються відповідати на виклики сучасності, застосовуючи новітні партисипаційні практики. Відзначається потреба створення новітніх стратегій трансформації українських художніх музеїв на основі акумуляції зарубіжного досвіду з урахуванням специфіки сьогодення. Проблема трансформації музеїв як вмістилищ мистецьких скарбів в Україні є гостро актуальною і вимагає належного теоретичного обґрунтування.

Ключові слова: архітектура, музейний простір, музей, мистецтво, модернізація, художній музей, трансформація, публічний простір.

Orest Hirnyi

*PhD, Lecturer at the Department of Architectural Design
National Academy of Fine Arts and Architecture
orest.hirnyi@naoma.edu.ua*

TRANSFORMATION OF ART MUSEUMS: BETWEEN HERITAGE CONSERVATION AND SPATIAL DIALOGUE

Abstract. The article explores the architectural and artistic expressiveness of contemporary art museums as a leading idea in their transformation in response to sociocultural changes. Special attention is given to the interrelation between spatial-volumetric structure and functional purpose, the communicative role of architecture, the emotional perception of museum space, and new trends in modernization and expansion. **The research** employs comprehensive and systematic approaches involving methods of analysis, synthesis, comparative-historical and descriptive methods. The results show that the architectural and artistic expressiveness of art museums increasingly takes on the role of an independent exhibit while also delicately blending into the historical urban fabric without disturbing the historical city silhouette. **Conclusions.** Art museums are striving to respond to the challenges of modernity by employing innovative participatory practices. There is a noted need for the development of new strategies for transforming Ukrainian art museums based on the accumulation of international experience, taking into account the specifics of the present day. The innovation of art museums in all major cities of Ukraine is a pressing issue that demands proper theoretical justification, as the transformation of museums as repositories of artistic treasures is of great relevance.

Key words: architecture, museum space, museum, art, modernization, art museum, transformation, public space.

Постановка проблеми. Упродовж останніх десятиліть у розвинених країнах світу спостерігається інтенсивне зростання інтересу до музеїв. Це зумовлено глибокими змінами в розумінні ролі, значення та архітектурної форми музеїв у житті сучасних міст і суспільства. Така тенденція є відображенням як

практичних, так і теоретичних пошуків нових форматів функціонування музейних установ. Виникає об'єктивна потреба в переосмисленні традиційних музейних моделей, які мають стати сучасними, мультифункціональними комплексами, здатними адаптуватися до динамічних змін суспільних потреб.

Актуальність. Актуальність теми дослідження передусім продиктована критичною необхідністю оновлення структури художніх музеїв України, фонди яких містять велику кількість цінних мистецьких творів, більшість з яких тривалий час залишаються недоступними для публічного огляду через обмежені виставкові площі.

У той час як більшість провідних музеїв Європи значно розширили свої площі, реалізуючи масштабні реконструкційні проєкти (включно з освоєнням підземного простору або інтеграцією прилеглих історичних споруд шляхом їхнього функціонального оновлення), НХМУ не мав змоги втілити подібні стратегії через складну містобудівну ситуацію навколо об'єкта. Внаслідок цього спостерігається розпорошеність музейної інфраструктури, що виявляється в існуванні окремих локалізованих закладів, таких як Музей Ханенків, Мистецький арсенал, Київська картинна галерея тощо.

Оскільки художній музей відіграє провідну роль у розвитку креативного потенціалу історичних міст, будучи невід'ємною «частиною творчих індустрій», нагальне питання модернізації музейної мережі в Україні – зокрема в обласних центрах – набуває особливої гостроти та вимагає глибокого наукового обґрунтування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз сучасного наукового дискурсу свідчить про зростання інтересу до теми трансформації художніх музеїв, що охоплює як реставрацію та перенесення наявних будівель, так і спорудження нових музеїв. У наукових публікаціях все частіше порушуються питання гармонійного поєднання історичних традицій, сучасних функціональних потреб і стратегій майбутнього розвитку [1, с. 85–89; 2, с. 97–303; 3, с. 129–133]. Автори досліджень пропонують інноваційні підходи до формування архітектурного образу музею як важливого соціокультурного центру, що виходить за межі суто виставкової функції, трансформуючись у відкритий простір для діалогу між культурою, суспільством і містом.

Мета дослідження. Розкрити значущість художніх музеїв у історичному культурному середовищі міста й визначити чинники, які впливають на архітектурно-образну виразність.

Виклад основного матеріалу. Сучасна архітектурна практика оновлення художніх музеїв у історичних центрах міст зазнає подвійного виклику: збереження унікальної культурної та архітектурної спадщини та необхідність

забезпечення функціональної відповідності й привабливості для сучасного відвідувача. Для Києва ця тема є особливо актуальною, оскільки історичний центр міста насичений знаковими музейними закладами (Музей Ханенків, Київська картинна галерея, НХМУ, Мистецький арсенал тощо), що потребують делікатної трансформації відповідно до світових стандартів.

Сьогоднішній науковий дискурс навколо архітектури музеїв зумовлений прагненням знайти відповідь на питання: яку роль повинна відігравати архітектура музейної будівлі чи комплексу в сучасному культурному середовищі? Зокрема, йдеться про те, як архітектурна форма може ефективно сприяти реалізації ключових функцій музею в умовах зростання його значення як елемента креативної міської інфраструктури. Архітектура музею виступає фізичним каркасом для реалізації основної музейної функції – документування культурної спадщини [4, с. 274–286]. У цьому контексті вона повинна забезпечувати комфортне та безпечне середовище для збереження й демонстрації мистецьких творів, а також для науково-дослідницької діяльності. Це передбачає інтеграцію новітніх технологій у сфері освітлення, клімат-контролю та систем безпеки.

Освітньо-виховна та документальна функції музеїв, як правило, залишалися принципово незмінними упродовж історії, але вони також зазнають впливу конкретних політичних і економічних обставин. Це зумовлює модернізацію музейних функцій і зміну співвідношення між ними. Наприклад, удосконалення функції документування вимагає перегляду планувальної структури музею, покращення умов зберігання колекцій, модернізації фондосховищ, а також тіснішого зв'язку між постійними та тимчасовими виставками. Проте сьогодні ця функція відходить на другий план порівняно з динамічним розвитком освітньо-виховної місії художніх музеїв. Вони дедалі частіше використовують сучасні розважальні формати, які перетворюють музей на простір активного дозвілля та пізнавального відпочинку.

Сучасні процеси фрагментації поступово розмивають традиційну сутність музею, інтегруючи його у структуру форм розважальних закладів. Архітектура музеїв дедалі частіше зазнає критики через тенденцію до комерціалізації, що проявляється у так званому музейному маркетингу, як, наприклад, у випадку музею *Гуггенгайма* в Більбао (Іспанія).

Саме з цього об'єкта почалося явище, яке отримало назву «ефект Більбао», коли архітектура стає рушієм економічного та культурного відродження міста. Навколо цієї будівлі точиться чимало дискусій щодо її справжньої цінності для прийдешніх поколінь, з огляду на класичні принципи архітектурної тріади: користь, міцність, краса [5, с. 67–76]. Упродовж останніх десятиліть архітектура художніх музеїв зазнає значної трансформації, яка відображає ширші зміни у суспільстві, культурі, технологіях та підходах до мистецької комунікації. Сучасні музеї дедалі більше втрачають риси класичної «білокам'яної скарбниці», місця тиші й споглядання, а натомість набувають ознак відкритого соціокультурного простору. Ці трансформації простежуються як у функціональній структурі музейних комплексів, так і в архітектурно-образній виразності будівель (іл. 1) [6].

Однією характерною тенденцією є *трансформація музейного простору в мультифункціональний і динамічний центр*. Сучасні музеї пропонують не лише виставки, а й лекції, перформанси, освітні програми, зони відпочинку, кафе, простори для дітей. Прикладом є музей Tate Modern у Лондоні, який розмістився в будівлі колишньої електростанції, зберігши індустриальний дух, але наповнивши простір новим змістом. Реконструкцію здійснили швейцарські архітектори Жак Герцог (Jacques Herzog) і П'єр де Мерон (Pierre de Meuron), які зберегли індустриальний характер споруди, надавши їй нових змістів та функцій.

Головна ідея трансформації полягала в тому, щоб перетворити індустриальний об'єкт на відкритий соціокультурний простір. Архітектори

зберегли монументальний цегляний фасад і димову трубу, яка сьогодні слугує архітектурним орієнтиром у панорамі Лондона. Особливу роль відіграє центральний простір музею – зала Турбіни (Turbine Hall), яка раніше була машинним відділенням. Зала стала архітектурним символом радикального підходу до музейного простору – місцем не для пасивного огляду, а для безпосередньої взаємодії з мистецтвом. Музей Tate Modern відіграв вирішальну роль у ревіталізації району Bankside. Він став каталізатором економічного, культурного та урбаністичного оновлення цього колишнього індустриального району (іл. 2) [7].

Дуже помітним є процес *дематеріалізації архітектурного образу*, коли використання прозорих конструкцій, скла, світла й відкритих просторів формує враження легкості, проникності, а іноді – майже «розчинення» будівлі в навколишньому середовищі. Це видно, наприклад, у проекті Фонду Луї Віттона в Парижі, де сама форма та матеріал виступають як візуальний акт.

Фонд Луї Віттон (Fondation Louis Vuitton) у Парижі – це візуальний маніфест нового підходу до архітектури мистецтва. Розташований у Болонському лісі (Bois de Boulogne) на заході французької столиці, він був відкритий у 2014 році. Будівлю спроектував легендарний американський архітектор Френк Гері (Frank Gehry), відомий своєю експресивною, скульптурною мовою, що розмиває межу між архітектурою та мистецтвом. На відміну від традиційної музейної архітектури, споруда фонду не прагне до класичної симетрії чи стриманості. Її образ побудовано на метафорі «вітрил, напнутих вітром» – легких скляних оболонки, що огортають ядро будівлі. Ці вітрила – 12 гігантських

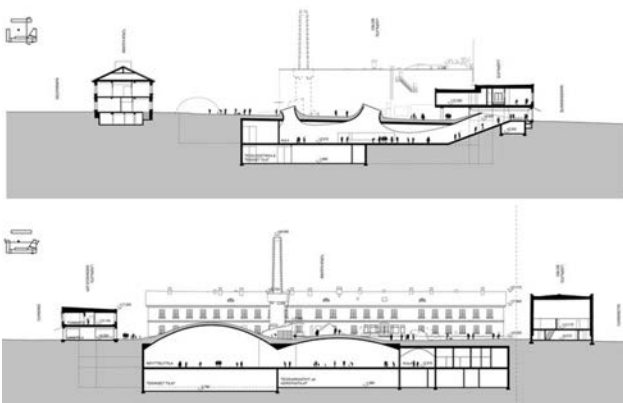
Іл. 1. Музей Гуггенгайма. Більбао, Іспанія.
(Арх. Ф. Гері). 1997. [6]

Іл. 2. Тейт-Модерн. Лондон, Великобританія.
(Арх. Herzog & de Meuron). 2016. [7]

Іл. 3. Фонд Луї Віттон. Париж, Франція.
(Арх. Ф. Гері). 2014. [8]

Іл. 4. Музей Amos Rex Museum. Гельсінкі, Фінляндія.
(Арх. JKMM Architects). 2018. [9]

Іл. 5. Музей Joanneum. Грац, Австрія.
(Арх. Н. Собеджано). 2011. [10]

Іл. 6. Музей мистецтва Нельсона-Аткінса, Канзас-Сіті, США. (Арх. С. Холл). 2007. [11]

скляних панелей площею понад 13 000 м² — ніби пливуть над ландшафтом, створюючи ілюзію руху, легкості та ефемерності (іл. 3) [8].

Однією з головних архітектурних «фішок» проєкту є інтеграція будівлі в природне середовище. Попри масштаб і складність форми, структура «вростає» в Болонський ліс, обігруючи дерева, рельєф і світлові умови. Простір навколо перетворюється на продовження експозиції — публічну зону для прогулянок, споглядання, спілкування. Усередині будівля складається з різнорівневих, взаємопов'язаних залів, що змінюються залежно від експозицій та подій. Тут немає «нейтрального білого куба» — архітектура активна, вона вступає у візуальний і просторовий діалог з мистецтвом. Цей діалог із природою ще більше підсилюється через застосування прозорих матеріалів, ефект гри світла і віддзеркалень.

Ще один аспект, який варто відзначити, — *трансформація музею на межі публічного й приватного*. Попри те, що Фонд належить комерційному бренду, він функціонує як публічний культурний центр: вхід відкритий, програми різноманітні, акцент зроблено на освітню і соціальну складову. Цей приклад демонструє нову модель фінансування культури, де бізнес не лише «спонсорує», а й активно формує архітектурну ідентичність середовища.

Інша важлива тенденція — *орієнтація на взаємодію з природним і міським ландшафтом*. Сучасні музеї дедалі частіше проєктуються як частина середовища, а не як ізольовані об'єкти. Архітектори застосовують прийоми, що забезпечують гармонійне співіснування з міським простором або ландшафтом, використовуючи мінімальне втручання, інтеграцію, контраст або топографічне рішення.

Amos Rex (Гельсінкі) — музей повністю розташовано під землею, при цьому публічна площа

над ним зберігається. Лише куполоподібні світлові ліхтарі виринають назовні, утворюючи своєрідний мікрорельєф – нову топографію для міста. Таким чином, архітектура не порушує міського ландшафту, а доповнює його, зберігаючи функцію площі як громадського простору (іл. 4) [9].

Музей Joanneum у Граці (Австрія) – нове розширення майже непомітне, приховане під тротуаром, що з'єднує історичні будівлі, ніби матеріалізація горизонту перфорацій. Це підкреслює, що глибина архітектурного твору може несподівано проявлятися на його поверхні (іл. 5) [10].

Музей мистецтва Нельсона-Аткінса (Канзас-Сіті, США) – нове крило розташоване переважно під землею, над яким розміщено серію скляних «ліній світла». Архітектура зливається з ландшафтом парку, не конкуруючи з історичною будівлею (іл. 6) [11].

У кожному з цих прикладів можна простежити загальну рису: архітектура перестає домінувати над середовищем і починає з ним співпрацювати. Це співіснування досягається через занурення під землю, застосування органічних форм, адаптацію до масштабу, використання прозорих або природних матеріалів. Таким чином, музей стає не просто будівлею, а частиною ландшафтного чи міського сценарію, який змінюється залежно від точки огляду, погоди чи часу доби.

Цей підхід є виразом нового типу просторової культури – коли архітектура не лише вирішує функціональні завдання, а й переосмислює стосунки між культурою, простором і людиною, вбудовуючи себе в живий контекст середовища з обережністю і натхненням.

У результаті аналізу можна зробити висновок, що архітектура сучасних художніх музеїв переживає масштабну трансформацію, яка є відповіддю на нові соціокультурні запити та урбаністичні виклики. Музей вже не є виключно місцем демонстрації мистецтва – він перетворюється на

відкритий, мультифункціональний простір, що об'єднує експозиційну, освітню, соціальну та розважальну функції.

Одним із ключових викликів залишається поєднання необхідності збереження історичної та культурної спадщини з вимогами до функціональності, технологічності й відкритості музею. Архітектура в цьому процесі перестає бути лише фоном – вона стає активним учасником культурного діалогу, здатним впливати на міське середовище, активізувати громадський простір і створювати нові сценарії взаємодії з мистецтвом.

Висновки і перспективи використання результатів дослідження. Архітектурний образ сучасного музею має підкреслювати унікальність колекцій, поєднуючи стриманість і виразність із повагою до традицій. Після періоду постмодернізму дедалі частіше застосовується трансмодерністський підхід, що відмовляється від іронічного цитування класики та натомість переосмислює її крізь призму модернізму. Приклади Tate Modern, Фонду Луї Віттона, Amos Rex, Kunsthaus Graz та музею Нельсона-Аткінса демонструють різні стратегії – від органічної інтеграції в ландшафт до контрастного діалогу зі старою забудовою. Їх об'єднує спільна ідея – делікатне співіснування з оточенням і повага до людини.

Сучасні музеї повертаються до концепції культурного храму та перетворюються з традиційних сховищ на багатофункціональні центри, що відповідають суспільним запитам. Їхню архітектурно-образну виразність визначають п'ять чинників: урбаністичний контекст; інтеграція нового й старого; функціональна багатоплановість; технологічні інновації; соціокультурний запит.

Таким чином, сучасний художній музей постає не лише як сховище мистецьких цінностей, але й як відкритий публічний простір, що формує нові взаємодії між мистецтвом, містом і суспільством.

Список використаних джерел

1. Дивак В. І. Методика проектування розширень художніх музеїв. *Містобудування та територіальне планування*. 2014. Вип. 52. С. 85–89. URL: <https://repository.knuba.edu.ua/items/df11c21c-5029-41f5-936d-785c544e8d7d> (дата звернення: 26.06.2025).
2. Сулик Т. Р. Поняття багатофункціональних культурних центрів та програми їхнього формування. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 2011. Вип. 27. С. 297–303. URL: <https://repository.knuba.edu.ua/items/7dfc31ab-7ad7-40c7-8fbb-6fc2d5a31559> (дата звернення: 26.06.2025).
3. Трегубов К. Ю. Принципи формування архітектурно-планувальних рішень поліфункціональних музейних комплексів. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0414U003679> (дата звернення: 26.06.2025).
4. Олійник О. П. Особливості просторового та синтаксичного аналізу музейно-культурних комплексів. *Містобудування та територіальне планування*. 2021. Вип. 81. С. 274–286. URL: <http://mtp.knuba.edu.ua/article/view/265651/261711> (дата звернення: 26.06.2025).
5. Гірний О. О. Сучасні тенденції трансформації художніх музеїв у провідні соціально-культурні центри національного значення. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 2022. Вип. 63. С. 67–76 DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2022.63.67-76> (дата звернення: 26.06.2025).

6. Музей Гуггенхайма в Більбао : [світлина]. *MistoSite*. URL:<https://mistosite.org.ua/articles/mer-ne-seo-chym-nebezpechni-pidpriemnytski-strategii-miskoho-rozvytku> (дата звернення: 26.06.2025).
7. Тейт-Модерн у Лондоні : [зображення]. *Earth.Google*. URL:https://earth.google.com/web/@51.50746826,-0.09944357,30.58293502a,710.11046824d,35y,140.42589492h,60.97724075t,-0r/data=CgRCAggBOgMKATBCAggASg0I_____ARAA (дата звернення: 26.06.2025).
8. Фонд Луї Віттон (Fondation Louis Vuitton) у Парижі : [зображення]. *Fashion week daily*. URL:<https://fashionweekdaily.com/bernard-arnault-announces-opening-lvmh-museum/> (дата звернення: 26.06.2025).
9. Музей Amos Rex Museum у Гельсінкі [зображення]. *Gigazine*. URL:https://i.gzn.jp/img/2019/12/28/underground-helsinki/amos_rex_amos58_c_mika_huisman.jpg (дата звернення: 26.06.2025).
10. Музей Joanneum у Граці / Nieto Sobejano [зображення]. *Pinterest*. URL:<https://www.pinterest.com/pin/333477547381870611/> (дата звернення: 26.06.2025).
11. Музей мистецтва Нельсона-Аткінса у Канзас-Сіті/ Steven Holl Architects [зображення]. *Medium*. URL:<https://artgeek.medium.com/the-nelson-atkins-museum-of-art-49ad1475ba91> (дата звернення: 26.06.2025).

References

1. Dyvak, V.I. (2014). Metodyka proektuvannia rozshyren khudozhnikh muzeiv [Methodology of designing expansions of art museums]. *Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia* [Urban planning and territorial planning], (52), 85–89. <https://repository.knuba.edu.ua/items/df11c21c-5029-41f5-936d-785c544e8d7d> [in Ukrainian].
2. Sulyk, T.R. (2011). Poniattia bahatofunktsional'nykh kulturnykh tsentriv ta prohramy yikhnoho formuvannia [The concept of multifunctional cultural centers and programs for their formation]. *Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia* [Modern problems of architecture and urban planning], (27), 297–303. <https://repository.knuba.edu.ua/items/7dfc31ab-7ad7-40c7-8fbb-6fc2d5a31559> [in Ukrainian].
3. Trehubov, K.Yu. (2010). Pryntsypy formuvannia arkhitekturno-planuval'nykh rishen' polifunktsional'nykh muzeiv. [Principles of architectural and planning decisions for multifunctional museums]. <https://uacademic.info/ua/document/0414U003679> [in Ukrainian].
4. Oliynyk, O.P. (2021). Osoblyvosti prostorovoho ta syntaktychnoho analizu muzeino-kulturnykh kompleksiv [Peculiarities of spatial and syntactic analysis of museum and cultural complexes]. *Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia* [Urban planning and territorial planning], (81), 274–286. <http://mtp.knuba.edu.ua/article/view/265651/261711> [in Ukrainian].
5. Hirnyi, O. (2022). Suchasni tendentsii transformatsii khudozhnikh muzeiv u providni sotsialno-kulturni tsentry natsionalnoho znachennia [Current trends in the transformation of art museums into the leading socio-cultural centers of national significance.]. *Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia* [Modern problems of architecture and urban planning], (63), 67–76. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2022.63.67-76> [in Ukrainian].
6. Muzei Huhhenkhaima v Bilbao [Guggenheim Museum in Bilbao] [Image] (n.d.). *MistoSite*. <https://mistosite.org.ua/articles/mer-ne-seo-chym-nebezpechni-pidpriemnytski-strategii-miskoho-rozvytku> [in Ukrainian].
7. Teit-Modern u Londoni [Tate Modern in London] [Image] (n.d.). *Earth. Google*. https://earth.google.com/web/@51.50746826,-0.09944357,30.58293502a,710.11046824d,35y,140.42589492h,60.97724075t,-0r/data=CgRCAggBOgMKATBCAggASg0I_____ARAA [in English].
8. Fond Lui Vitton (Fondation Louis Vuitton) u Paryzhi [Fondation Louis Vuitton in Paris] [image]. *Fashion Week Daily*. <https://fashionweekdaily.com/bernard-arnault-announces-opening-lvmh-museum/> [in English].
9. Muzei Amos Rex u Helsinky [Amos Rex Museum in Helsinki] [image]. *Gigazine*. https://i.gzn.jp/img/2019/12/28/underground-helsinki/amos_rex_amos58_c_mika_huisman.jpg [in English].
10. Muzei Joanneum u Hrati / Nieto Sobejano [Joanneum Museum in Graz / Nieto Sobejano] [image]. *Pinterest*. <https://www.pinterest.com/pin/333477547381870611/> [in English].
11. Muzei mystetstva Nelsona-Atkinsa u Kansas-Siti / Steven Holl Architects [Nelson-Atkins Museum of Art in Kansas City / Steven Holl Architects] [image]. *Medium*. <https://artgeek.medium.com/the-nelson-atkins-museum-of-art-49ad1475ba91> [in English].

Подано до редакції 01.08.2025

Статтю прийнято 19.09.2025

Опубліковано 31.10.2025